

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ

КНИГИ З МИСТЕЦТВА

у фонді Національної бібліотеки
України для дітей:
їхній склад та використання

(аналітична довідка)



ББК 78.35

К 53

УДК 025.7/.9:7

Укладач Н. М. Загоруйко
Редактор В. Я. Полисаєва
Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко

© Національна бібліотека України для дітей



Вступ

Мистецтво – найпотужніший засіб естетичного виховання, а художня культура людини – серцевина її загальної культури. У 50-х роках визначний педагог В.О. Сухомлинський у «Листах до сина» пророче писав: «Якщо не поліпшиться виховання, ми наплачемося з математикою, електронікою і космосом... Найголовніший засіб самовиховання душі – краса. Краса в широкому розумінні – і мистецтво, і музика, і сердечні відносини з людьми». Це застереження не було почуте вчасно. Тому проблеми духовного розвитку людини сьогодні, по суті, стали обов'язковою умовою виживання суспільства. Усі наші сучасні біди мають, як правило, одну причину – дефіцит культури і моральності, нестачу доброти і милосердя, краси людських стосунків.

Одним із найважливіших аспектів позашкільного художньо-естетичного виховання особистості є пробудження та формування сталого інтересу до гуманістичних цінностей культури різних народів світу. Разом із тим, в умовах сьогодення надзвичайно важливою складовою людської духовності є національна самосвідомість, яка включає культурно-історичну пам'ять як образ минулого, сучасного і майбутнього. Сучасні процеси глобалізації та зумовлене ними розмивання національних меж не повинні призвести до нівелювання культурних відмінностей. Навпаки, лише усвідомлення своєї національної культурної унікальності може стати найважливішою передумовою асиміляції універсальних цінностей та інтегрування у світову культуру. Кожний народ має свій «індивідуальний код цінностей». Якщо дитина недостатньо оволодіває духовними цінностями свого народу, це призводить до кризових процесів у розвитку особистості.

Відповідно до плану роботи протягом 2015 року відділом комплектування фондів та відділом мистецтв проведено локальне соціологічне дослідження «Книги з мистецтва у фонді Національної бібліотеки України для дітей: їхній склад та використання», метою якого було виявлення реального стану укомплектованості



фонду Національної бібліотеки України для дітей (надалі – Бібліотека) книгами з мистецтва, ступеня їх відповідності інформаційним потребам читачів та визначення перспектив ефективного використання досліджуваної частини фонду.

Розділ 1. Укомплектованість фонду книгами з мистецтва

Під час дослідження виявлено, що Бібліотека володіє значним за обсягом документним ресурсом із мистецтва. На 01.01.2015 року нараховувалося 41937 документів із мистецтва: книг, періодичних, аудіовізуальних та електронних видань, що становить 8% від загального обсягу фонду Бібліотеки. У перші роки створення Бібліотеки на 01.01.1968 року фонд із мистецтва нараховував 1470 примірників книг та нотних видань, або 4,7% від загального фонду. За рахунок систематичного поповнення вже наприкінці 1981 року фонд мистецької тематики збільшився до 6313 прим., хоча частка в загальному обсязі фонду трохи зменшилася і становила 4,0% від усього фонду. Основу фонду документів із мистецтва склали книги. У 70-80-х роках книги з мистецтва видавали спеціалізовані видавництва «Изобразительное искусство», «Искусство», «Музыка», «Советский композитор», «Советский художник», «Художник РСФСР» (м. Москва), «Мистецтво», «Музична Україна» (м. Київ). Книги з мистецтва виходили також серіально: «Мастера советского искусства» (видавництво «Советский художник»), «Мастера исполнительного искусства» (видавництво «Музыка»), «Майстри світового мистецтва», «Майстри сцени та екрана», «Скарби музеїв України» (видавництво «Мистецтво»), «Майстри мистецтв України» («Музична Україна»). Крім спеціалізованих видавництв, книги з мистецтва видавали й інші видавництва. Цікаву літературу мистецької тематики для дітей видавали дитячі видавництва «Детская литература», «Малыш», «Веселка». У цих видавництвах виходили популярні серед дітей серії книг «В мире прекрасного», «У світі прекрасного», «Художники – детям».



За даними дослідження книжковий фонд із мистецтва на 01.01.2015 року налічував 19719 книг, або 4,4% від загального книжкового фонду Бібліотеки. Значну частку серед книг із мистецтва складають нотні видання – 4841 примірник, або 24,5 % від усього фонду книжкових видань із мистецтва. Широко представлені в досліджуваному фонді книги з живопису – 2859 примірників, або 14,5% від усіх книг із мистецтва. Це альбоми видатних художників України та світу, книги про їхнє життя та діяльність, книги на допомогу розвитку основ та техніки малювання. Цікавими є книги московських видавництв «Слово» – серія книг «Картинная галерея» та «Эксмо» – серія книг «Классическая библиотека художника». У 2011 році в київському видавництві «Майстер-клас» започатковано довгостроковий соціально орієнтований проект «Дитяча картинна галерея», спрямований на естетичне виховання дитини. Унікальність проекту полягає в тому, що художники спочатку малювали картини, а потім їхні автори самі писали до них оповідання і вірші. Це допомагає дитині повніше сприйняти те, що хотів передати художник своїм малюнком. У фонді Бібліотеки є 47 назв книг, що вийшли під час реалізації зазначеного проекту, з них 28 – українською, 19 – російською мовами. Важливо, що книги, які видавалися під час проекту, призначені дітям молодшого віку, адже для цієї категорії читачів книг із мистецтва небагато (*детальніше на стор. 4*). Досить великою є частка книг з історії вітчизняної та зарубіжної музичної культури, життя і творчості видатних композиторів та музикантів-виконавців, про види, жанри та форми музики, про музичні інструменти та майстрів, що їх створювали. Книг із музики у фонді Бібліотеки нараховується 3647 примірників, що складає 18,5% від фонду книг із мистецтва. Книг із архітектури, декоративно-прикладного мистецтва, скульптури небагато: їхня частка становить від 1,6 до 4,3 відсотків. (Детальна інформація в таблиці № 1).

Розподіл досліджуваного фонду за видами мистецтв

Назва розділу ББК та окремих ділень	Всього книг	
	примірників	% від усіх книг із мистецтва
85.11 Архітектура	838	4,3
85.12 Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн	644	3,3
85.13 Скульптура	325	1,6
85.14 Живопис	2859	14,5
85.31 Музика	3647	18,5
Нотні видання	4841	24,5
Інші	6565	33,3
Разом	19719	100,0

Серед інших видів мистецтв, які окремо не вивчалися, значний обсяг складають книги про відомі світові та українські музеї, в яких представлені різні види мистецтв, книги з образотворчого мистецтва. Цінними є видання серії «Домашний музей» (спільний проект лондонського видавництва «Дорлінг Киндерсли» та московського видавництва «Слово»), а також серія книг «Великие музеи мира», започаткована редакцією газети «Комсомольская правда в Украине». Серія «Великие музеи мира» концептуально побудована на великій кількості візуального матеріалу, в книгах подана історія розвитку музеїв, цікаві факти, представлені кращі експонати. У фонді Бібліотеки є великий масив книг, що висвітлюють історію та розвиток театрального мистецтва, вітчизняне та зарубіжне кіномистецтво, художню самодіяльність.

Аналіз фонду книг із мистецтва за віковими категоріями засвідчив, що основна кількість книг призначена дітям середнього та старшого віку – 18218 книг, або 92,4% від загальної кількості книг із мистецтва. Зовсім незначним є обсяг книг для дітей молодшого віку – лише 925 книг, або 4,7%. Слід відмітити, що для



цієї вікової категорії читачів книг мистецької тематики завжди видавалося небагато, хоча читацький попит на такі видання існував завжди. Відповідно і частка книг із мистецтва для дітей молодшого віку у фонді Бібліотеки також завжди була незначною. Прогнозовано невеликою виявилася і частка книг для організаторів дитячого читання – 576 книг, або 2,9 %. В основному це підручники з мистецтва для вищих навчальних закладів та книги для вчителів. (Детальна інформація подана в таблиці № 2).

Таблиця № 2

Склад окремих частин фонду книг із мистецтва за віковим призначенням

Назва розділу ББК та окремих ділень	Всього примірників		Для дітей 6-9 років		Для дітей 10-15 років		Для організаторів дитячого читання	
	Прим.	%	Прим.	%	Прим.	%	Прим.	%
85.11 Архітектура	838	100	20	2,4	797	95,1	21	2,5
85.12 Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн	644	100	25	3,9	596	92,5	23	3,6
85.13 Скульптура	325	100	18	5,5	297	91,4	10	3,1
85.14 Живопис	2859	100	260	9,1	2569	89,9	30	1,0
85.31 Музика	3647	100	96	2,6	3415	93,6	136	3,8
Інші	11406	100	506	4,4	10544	92,5	356	3,1
Разом	19719	100	925	4,7	18218	92,4	576	2,9

Під час дослідження проаналізовано розподіл книг із мистецтва між структурними підрозділами Бібліотеки. Отримані дані свідчать, що переважна більшість книг знаходиться у відділі зберігання та реставрації фондів – 17235 книг, або 87,4% від обсягу фонду книг розділу 85 – «Мистецтво». З них у фонді «обов'язкового примірника» – 536 примірників. Слід відмітити, що значну частину у фонді «обов'язкового примірника» складають підручники та по-



сібники з навчальних предметів: «Музичне мистецтво», «Музика», «Мистецтво», «Образотворче мистецтво». У фонді рідкісних та цінних видань є 143 книги, або 0,7 %. У відділі мистецтв є 2208 книг досліджуваного розділу, або 11,2 % від усього фонду книг із мистецтва, з них лише 702 книги розміщені у відкритому для читачів просторі, зокрема: книг з архітектури – 38, живопису – 133, декоративно-прикладного мистецтва – 51, музики – 231 книга. Частина книг – 88 прим. експонується на книжкових виставках. У відділах обслуговування дошкільного та молодшого віку; середнього та старшого віку, організаторів дитячого читання; документів іноземними мовами знаходиться 133 книги. Сумарна кількість книг, які знаходяться у відділах обслуговування у відкритому для читачів просторі, становить 824 книги, що складає 4,2% від усього фонду книг із мистецтва. Інформація щодо розподілу книг серед структурних підрозділів бібліотеки відображена в таблиці № 3.

Таблиця № 3

Розподіл книг із мистецтва між структурними підрозділами

Назва структурного підрозділу	Всього прим.	З них за розділом ББК та окремих ділень					
		85.11 Архітектура	85.12 Декоративно-прикладне мистецтво	85.13 Скульптура	85.14 Живопис	85.31 Музика	інші
Відділ зберігання та реставрації фондів (основне сховище)	16699 100,0%	662 4,0%	438 2,6%	267 1,6%	2158 12,9%	3058 18,2%	10116 60,7%
Відділ зберігання та реставрації фондів (фонд обов'язкового примірника)	536 100,0%	35 6,5%	41 7,6%	30 5,6%	170 31,7%	110 20,5%	150 28,1%
Відділ мистецтв	2208 100,0%	114 5,2%	155 7,0%	26 1,2%	511 23,1%	450 20,4%	952 43,1%
Відділ обслуговування дітей дошкільного та молодшого віку	82 100,0%	3 3,7%	7 8,5%	1 1,2%	5 6,1%	1 1,2%	65 79,3%



Відділ обслуговування дітей середнього та старшого віку	40 100,0%	20 50,0%	1 2,5%		4 10,0%		15 37,5%
Відділ документів іноземними мовами	11 100,0%	3 27,3%	2 18,2%		5 45,4%		1 9,1%
Відділ рідкісних та цінних видань	143 100,0%	1 0,7%		1 0,7%	6 4,2%	28 19,6%	107 74,8%
Разом	19719	838	644	325	2859	3647	11406

Усі книги з мистецтва, що знаходяться у відділах обслуговування та у фонді «обов'язкового примірника» відображені в електронному каталозі Бібліотеки. Книги з мистецтва, що знаходяться в основному сховищі, відображені в електронному каталозі частково. На період дослідження в електронному каталозі Бібліотеки відображено 8624 книги, що становить 43,7% від загального фонду з мистецтва. Таблиця № 4 містить детальну інформацію щодо введення в базу даних електронного каталогу книг із мистецтва, у тому числі і в межах окремих підрозділів.

Таблиця № 4

Відображення книг із мистецтва в електронному каталозі Бібліотеки

Назва розділу ББК та окремих ділень	Всього примірників	З них введено у бази даних електронного каталогу		
		назв	примірників	% від наявних книг
85.11 Архітектура	838	200	494	58,9
85.12 Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн	644	227	573	89,0
85.13 Скульптура	325	50	107	32,9
85.14 Живопис	2859	733	1449	50,7
85.31 Музика	3647	477	1415	38,8
85.9 Нотні видання	4841	569	1245	25,7
інші	6565	1720	3341	50,9
Разом	19719	3976	8624	43,7



Розділ 2. Використання книг із мистецтва

Згідно з програмою дослідження вивчено використання книг окремих підрозділів розділу 85 – «Мистецтво» в структурних підрозділах-фондотримачах. Об'єктами дослідження стали, книги що відносяться до наступних ділень ББК: 85.11 «Архітектура»; 85.12 «Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн»; 85.13 «Скульптура»; 85.14 «Живопис»; 85.31 «Музика». Шляхом суцільного аналізу книжкових формулярів проаналізовано 7891 книгу, що знаходяться в основному сховищі (без урахування книг, що відносяться до фонду «обов'язкового примірника»), відділі мистецтв, відділі обслуговування дітей дошкільного та молодшого віку, відділі обслуговування дітей середнього та старшого віку, організаторів дитячого читання, відділі документів іноземними мовами. Отримані дані свідчать, що більша частина досліджених книг не видавалася жодного разу – 4568 книг, або 57,9% від досліджуваних книг, 2183 книги, або 27,6% слабо використовувалися – видавалися від 1 до 4 разів. Зовсім незначна частина книг – 542 прим., або 6,9% використовувалася активно – десять і більше разів. Найкраще – книги з декоративно-прикладного мистецтва: активна частина їх становить 56%, а найгірше – книги, що відносяться до підрозділу «Скульптура» – їхня активна частина складає лише 37,8%.

Аналіз пасивної частини книг із мистецтва свідчить, що однією із причин її утворення є велика кількість дублетних примірників. Так книга С. Литвина «Струни золотії» (К.: Веселка, 1994) є у фонді в кількості 50 примірників, із них 45 знаходяться в основному сховищі і жодного разу не видавалися; повість-есе А. Мокренка «У серці – рідна Україна» (К.: Веселка, 1994) — 31 примірник, із них 29 прим. не видавалися жодного разу; «Энциклопедический словарь юного музыканта» (М. : Педагогика, 1985) – 24 примірники, з яких 19 не видавалися жодного разу. Книга В. Сеніна «Школа рисунка карандашом : натюрморт, пейзаж, портрет : пособие» (Клуб семейного досуга, 2007) є у фонді бібліотеки в кількості 24 прим., із них 1 книга – у відділі мистецтв, 2 книги знаходяться у філії, 22 – в основному



сховищі і жодного разу не видавалися. Із 10 примірників альбому «Микола Бідняк», отриманого у 2008 році за державною програмою «Українська книга», лише 1 книга знаходиться у відділі мистецтв, інші 9 примірників – в основному сховищі і жодного разу не видавалися. Деякі книги, безперечно, користувалися попитом у 80-х роках, бібліотека закупувала їх у великій кількості – 20 і більше примірників однієї назви. Серед таких книг «Лісові фантазії» А. Німенко (К. : Веселка, 1991); «Природа – умілим рукам» С. Приходько (К. : Веселка, 1982); «Волшебный каннель» Г. Абрамян (М. : Детская литература, 1986); «Мир Леонардо : Филос. очерк: В 2 кн.» Е. Богат (М. : Детская литература, 1989)»; «Художник и книга : Заметки об искусстве иллюстрирования» Е. Кузьмина (М. : Детская литература, 1985). Сьогодні ж ці книги не користуються попитом, діти надають перевагу більш новим та привабливішим на вигляд книгам.

Слід відмітити, що у фонді Бібліотеки є значна частина книг, виданих у 80-х роках минулого століття, які непривабливі на вигляд, не ілюстровані, надруковані на дешевому папері і, водночас, втратили актуальність. Наприклад, книги «О жизни и о себе» С. Коненкова (М. : Детская литература, 1984); «Россия в песне» Т. Соболевої Т. (М., Музыка, 1980 р.); «Рассказ о великом скульпторе : В.И. Мухина» М. Воронова (М. : Детская литература, 1984); «Строгий, стройный вид..» Н. Глинки (М. : Детская литература, 1992.) є у фонді Бібліотеки в кількості від 8 до 12 примірників і жодна книга не видавалася взагалі. Не користувалися попитом і випуски книг «Товарищ песня» (М., Советский композитор), серія книг «Популярная монография» (Л. : Музыка). У фонді Бібліотеки є певна кількість книг, присвячених творчості композиторів, які здебільшого не користуються попитом. Наприклад, книга «Ян Сибелиус» А. Ступель (Л. : Музыка, 1982 р.) є у фонді у 12 прим., які жодного разу не видавалися. Крім того, про цього ж композитора є ще 10 книг інших різних років видання, які також не видавалися жодного разу.

Незначна частина книг є непрофільними, які розраховані на спеціалістів музичної справи. Так монографія Мазель Л. «Статьи



по теорії и аналізу музики» є у фонді в 4-х прим., які жодного разу не видавалися.

Разом із тим, деякі актуальні чудово видані книги відсутні у відділах обслуговування. Серед них альбоми : «Ангели Врубеля» І. Марголіної (К.: Либідь, 2012 р.); «Палітра століть : вибрані твори живопису з музеїв України» (Одеса : Маяк, 2010 р.). Ці книги є у фонді основного сховища в кількості відповідно 6 і 2 примірники, які жодного разу не видавалися. Унікальна книга-альбом мініатюр «Палех» (М.:Сов. художник, 1958 р.) є в одному примірнику у сховищі, жодного разу не видавалася, в електронному каталозі не відображена. З 47 наявних у фонді Бібліотеки актуальної серії книг «Дитяча картинна галерея» (*детально про ці книги йшлося в розділі 1 на стор. 8*), 43 назви є в одному примірнику у фонді «обов'язкового примірника», з них 37 книг не видавалися жодного разу, 6 книг видавалися 1-2 рази. Лише 4 дублетних книги знаходяться у відділі мистецтв. Слід відзначити, що у відділі мистецтв у відкритому для читачів просторі відсутні дороговартісні альбоми з якісним художнім та поліграфічним оформленням. Подана нижче таблиця № 5, містить зведені кількісні показники, які характеризують ступінь використання досліджуваних книг у зазначених структурних підрозділах.

Таблиця № 5

Зведена таблиця використання книг із мистецтва

Розділ ББК та його ділень	Всього книг	Кількість книговидач			
		0	1-4	5-9	більше 10
85.11 Архітектура	802 100,0%	449 56,0%	260 32,4%	41 5,1%	52 6,5%
85.12 Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн	603 100,0%	265 44,0%	205 34,0%	66 10,9%	67 11,1%
85.13 Скульптура	294 100,0%	183 62,2%	94 32,0%	13 4,4%	4 1,4%
85.14 Живопис	2683 100,0%	1631 60,8%	648 24,1%	209 7,8%	195 7,3%
85.31 Музика	3509 100,0%	2040 58,1%	976 27,8%	269 7,7%	224 6,4%
Всього проаналізовано книг	7891 100,0	4568 57,9%	2183 27,6%	598 7,6%	542 6,9%



Кількісні показники використання книг, що знаходяться в основному книгосховищі, суттєво відрізняються від кількісних показників використання книг, що знаходяться у відділах обслуговування. Найгірше використовувалися книги, що знаходяться у фонді основного сховища. Із наявних 6853 книг – 4349, або 66,1% книг не видавалися взагалі, 25,6% книг слабо використовувалися – видавалися 1-4 рази, і лише 215 книг, що становить 3,3% видавалися понад 10 разів. Найбільшу частку пасивних книг, які не видавалися жодного разу, складають книги з живопису – 70,6%. Найкраще видавалися книги з декоративного мистецтва і дизайну – пасивна частина складає 54,1 % (Детальна інформація в таблиці № 6).

Таблиця № 6

**Використання книг із мистецтва,
що знаходяться в основному сховищі**

Розділ ББК та його ділень	Всього книг	Кількість книговидач			
		0	1-4	5-9	більше 10
85.11 Архітектура	662 100,0%	421 63,6%	201 30,4%	16 2,4%	24 3,6%
85.12 Декоративно- прикладне мистецтво. Дизайн	438 100,0%	237 54,1%	147 33,6%	36 8,2%	18 4,1%
85.13 Скульптура	267 100,0%	177 66,3%	82 30,7%	8 3,0%	0
85.14 Живопис	2158 100,0%	1523 70,6%	449 20,8%	112 5,2%	74 3,4%
85.31 Музика	3058 100,0%	1991 65,1%	808 26,4%	160 5,3%	99 3,2
Всього проаналізовано книг	6583 100,0%	4349 66,1%	1687 25,6%	332 5,0%	215 3,3%

Інтенсивність використання книг у відділі мистецтв набагато вища. Так із 1256 книг лише 213, що становить 17,0%, не видавалися жодного разу. Слабо використовувалися (видавалися від 1 до 4 разів) 479 книг, або 38,1%. Від 5 до 9 разів видавалися 252 книги, або 20,1%. Активно використовувалися 312 книг, або 24,8% – видавалися більше 10 разів. (Детальна інформація в таблиці № 7).

**Використання книг із мистецтва,
що знаходяться у відділі мистецтв**

Розділ ББК та його ділень	Всього книг	Кількість книговидач			
		0	1-4	5-9	більше 10
85.11 Архітектура	114 100,0%	25 21,9%	48 42,1%	19 16,7%	22 19,3%
85.12 Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн	155 100,0%	26 16,9%	56 36,1%	27 17,4%	46 29,6%
85.13 Скульптура	26 100,0%	8 3,1%	11 4,2%	4 1,5%	3 1,2%
85.14 Живопис	511 100,0%	106 20,7%	196 38,4%	93 18,2%	116 22,7%
85.31 Музика	450 100,0%	48 10,7%	168 37,3%	109 24,2%	125 27,8%
Всього проаналізовано книг	1256 100,0%	213 17,0%	479 38,1%	252 20,1%	312 24,8%

Під час дослідження виявлено, що великим попитом у дітей користувалися книги з розвитку творчих здібностей. У 80–90-х роках минулого століття таких книг видавалося небагато, і практично всі вони користувалися надзвичайним попитом, швидко зношувалися, ставали непридатними для подальшого користування і вилучалися із фонду Бібліотеки. На початку XXI століття сегмент книг із декоративно-прикладного мистецтва на книжковому ринку України значно розширюється. В основному це книги російських видавництв «Аст-пресс», «Росмэн» (м. Москва) та білоруського видавництва «Белфакс» (м. Минск). У цей період Бібліотека ще отримувала кошти на придбання книг із державного бюджету. Фонд книг із мистецтва активно поповнювався новими виданнями. Так придбано 9 назв книг серії «Основы художественного мастерства» (М., «Аст-Пресс»). У доступній для дітей формі в них розповідається про історію виникнення різних видів художніх ремесел, даються практичні поради щодо виготовлення із сухих трав, соломи, бісеру, паперу різних виробів. Згодом українські видавництва також розпочинають видавати книги для дітей із різних видів деко-



ративно-прикладного мистецтва, зокрема про українську вишивку, писанкарство, петриківський розпис, ляльку-оберіг.

Дослідженням встановлено, що у відділі мистецтв активно використовувалися книги «Я буду художником!» К. Білокур (К. : Спалах, 1995.); «Михаил Врубель» Н. Дмитрієвої (М. : Детская литература, 1984); «Художники Виктор и Аполлинарий Васнецовы» Л. Кудрявцевої (М. : Детская литература, 1991); альбом «Марія Приймаченко» (К. : Мистецтво, 1994); «Первая Третьяковка» В. Порудоминського (М. : Детская литература, 1979); «Советская музыкальная литература» та «Музыкальная литература зарубежных стран»; «Русская музыкальная литература» Е. Смирнової (М.: Музыка, 1989); «100 знаменитых художников» (Х. : Фолио, 2002); «Історія декоративно-прикладного мистецтва України (13-18 ст.)» О. Тищенко (К. : Либідь, 1992); «Маленькі історії про українських композиторів 18-20 ст.» Н. Королюк (К. : Радуга, 1998); «Народні майстри» О. Данченка (К. Рад. Школа, 1982); серія книг про відомих композиторів «Человек. События. Время», що видавалася у 80-х роках минулого століття московським видавництвом «Музыка».

Розділ 3. Соціологічні опитування

Під час дослідження проведено письмові соціологічні опитування школярів та вчителів, зібрано та опрацьовано 54 анкети респондентів-дітей та вчителів. Об'єктами дослідження стали учні 5-9 класів та вчителі – викладачі предметів мистецького циклу. Учасники дослідження відповідали на запитання «Анкета користувача» та «Анкета вчителя».

Аналізуючи склад опитаних, слід зазначити, що із загальної кількості респондентів 74% склали учні 5-9 класів. Більшість респондентів: 31,5% – учні 6-х класів; 16,6% – 5-х класів; 13% – 7-х класів; 11,1% – 8-х класів; 1,8% – 9-х класів; 26% – вчителі.

Серед опитаних респондентів – 14 учителів, що викладають образотворче мистецтво, музику та художню культуру. Половина респондентів (7 осіб) мають стаж роботи від 20 до 33 років, інша половина – від 8 до 20 років.



У зв'язку з тим, що користувачем відділу мистецтв є лише один учитель, анкетування здійснювалося за місцем роботи респондентів. Слід відмітити, що більшість опитаних учителів відвідують бібліотеку, приходячи зі своїми учнями на всілякі заходи. Але фондом відділу мистецтв не користуються.

Результати анкетування показали, що 5 респондентів викладають у школі «Образотворче мистецтво», 1 – «Музику», 7 – «Художню культуру», 1 – «Українську мову та літературу». За даними анкети більшість (11 осіб) користуються послугами бібліотеки. Троє, маючи великий досвід роботи, використовують лише інтернет-ресурси. На запитання анкети «З яких джерел Ви отримувате інформацію про наявність літератури з мистецтва в НБУ для дітей?», 9 викладачів із 14 відповіли, що постійно рекомендують учням літературу з мистецтва, яка є у фонді НБУ для дітей, 4 – інколи. Сторінки веб-сайту бібліотеки використовують 6 респондентів, поради бібліотекаря – 12 респондентів, інформацію від колег – 6 респондентів, поради від учнів – 1 респондент, наочні тематичні виставки, які організуються у відділі мистецтв, – 2 респонденти.

На запитання щодо доукомплектування фонду з питань мистецтва названо лише одне конкретне джерело, яке б хотів викладач бачити на книжкових полицях – журнал «Артклас». Відповіді решти респондентів не конкретизовані. Наприклад, «пов'язані зі шкільною програмою», «сучасні», «каталог картин відомих художників».

Аналіз відповідей на запитання «Ваші пропозиції щодо популяризації книг із мистецтва...», засвідчив відсутність у вчителів конструктивних пропозицій.

З метою доведення інформації до вчителя про нові надходження до бібліотеки, в анкеті було поставлене таке запитання «Яку саме інформацію Ви хотіли б отримати...». 10 респондентів хотіли б отримувати її у вигляді щоквартальних індивідуальних списків нових надходжень із предмета, який викладає, а 3 – повідомлення телефоном.



У опитуванні взяли участь 40 користувачів-учнів 5-9 класів, серед яких дві третини – 29 учнів – особи жіночої статі, 11 осіб – чоловічої.

Відповіді на запитання «Анкети користувача» дозволили виявити мотиви звернення респондентів до бібліотеки. Переважна більшість звернень – 57,7% – пов'язана з особистими захопленнями; 21,1% – з метою підготовки уроків, стільки ж – задля самоосвіти. Шість респондентів зовсім не читають літератури з мистецтва.

Відповідаючи на запитання анкети «За літературою з якого виду мистецтва ви звертаєтесь до бібліотеки?», 21,7% опитаних зазначили, що з «музики», на другому місці «кіно» – 14,2%, на третьому – «живопис» – 10,5%. За книгами з архітектури звертаються 9,4% респондентів, літературою про танець та театр цікавляться 8,5%, із питань декоративно-прикладного мистецтва та художньої фотографії – 5,7%, проведенням свят цікавляться 4,8%, карнавалів – 3,8%, цирковим мистецтвом – 3,5%, художньою самодіяльністю – 1,9%. Відповіді на ці запитання засвідчили, що більшість звернень до літератури з мистецтва пов'язані з проведенням вільного часу, читанням для душі.

Значна кількість запитів стосується літератури про види мистецтва, які в таблицях ББК відносяться до розділу 85.3 «Музика та видовищні мистецтва» (музична культура, танець, театр, свята і карнавали, цирк, естрада, кіномистецтво), а також 85.1 «Образотворче мистецтво та архітектура», зокрема одного з основних його видів – живопису (малярства). Здебільшого респондентів цікавлять не якісь конкретні видання, а тема в цілому. Перш за все вони використовують різні довідкові видання. Слід зазначити, що енциклопедії, словники, довідники користуються значним попитом у користувачів Бібліотеки. Частіше респонденти називають дитячі енциклопедії: «Музика», «Архітектура», «Мистецтво», «Українські традиції і звичаї»; книги серії «Я пізнаю світ» (україномовне і російськомовне видання) – «Музика», «Свята



різних народів», «Культура», «Архітектура», «Українська вишивка»; «Энциклопедический словарь юного музыканта (художника, зрителя)». Також згадуються: «Що? Як? Чому? Світ мистецтва. Популярна дитяча енциклопедія», «100 найвидатніших шедеврів України», «100 знаменитих актеров (картин, художников)», «Сто великих скульпторів» тощо.

Щодо видовищних мистецтв (театр, танець і т. ін.), то запити більшості респондентів стосувалися теми проведення свят, карнавалів, їхньої історії. Але конкретних книг, до яких вони зверталися, не називали. Лише декілька опитаних учнів зазначили, яку саме книгу читали (автор та назва).

У читанні респондентів-учнів 5-9-х класів присутні також книги з образотворчого мистецтва, зокрема з таких його видів, як малярство, декоративно-прикладне мистецтво, архітектура. Із літератури про малярство їх цікавили твори не лише про життя і творчість художників, історію створення картин, різноманітну техніку виконання малюнка, а і як навчитися малювати.

Зі спостережень за читачами та вивчення аналізу їхніх запитів із впевненістю можна сказати, що вони найбільше звертаються до літератури про музику та саме музичних творів на різних носіях. На запитання анкети «Яку музику любиш слухати?» найбільше відповідей (25) було – естрадну. Трохи менше (13) полюбують класичну музику, далі йде поп- та рок-музика, дехто захоплюється хіп-хопом і на останньому місці стоїть народна музика. У Бібліотеці є всі можливості слухати будь-яку музику. Наприклад, читачі полюбують караоке (там в основному – естрада), слухають і танцюють під естрадну музику в так званій «дискотечній» кімнаті. Знайомство з класичною музикою відбувається під час масових заходів, проведення екскурсій тощо. І дуже рідко є запити на особисте прослуховування класичної музики.

Опитування учнів показало, що виконавські смаки незалежно від віку практично ідентичні. Серед улюблених гуртів лідирує «Океан Ельзи» (7 респондентів); «Стольний град», «Время и



стекло», «Піцца», «Тік» та «Скрябін» (по 2 респонденти), слухають «Ляписа Трубецкого», «Групу крові», «Серебро» та багато іноземних груп. Серед виконавців лідирують Потап і Настя (8 респондентів), Ярмак та Тіна Кароль (по 5 респондентів). Часто слухають Йолку, Наталю Могилевську, Ані Лорак, Миколу Баскова, Ньюшу. Є серед респондентів 2 особи, яким подобаються твори А. Моцарта, К. Дебюсі та Д. Верді.

Наскільки юні користувачі обізнані з театральним мистецтвом ми дізналися, проаналізувавши відповіді на запитання анкети «Як часто ти відвідуєш театри?». Серед респондентів знайшлися і такі, які жодного разу не побували в театрі (7,5%). Це учні 8, 7, та 5 класів. Проте 47,5% відвідували їх 3 рази протягом року, а то і більше; 45% – 1-2 рази.

На запитання «Про який вид мистецтва ви хотіли б дізнатися, але не знайшли матеріалів у Бібліотеці?», найбільша кількість відповідей усіх груп користувачів (майже 16%) стосувалася музичних тем, а саме: про зірок-співаків, навчання гри на різних музичних інструментах, реп, панк-рок, просто музику; 7,5% опитаних надали відповідь, що не знайшли у Бібліотеці книг про образотворче мистецтво; 5% – про складувське мистецтво; по 2,5% – про дизайн одягу, декоративно-прикладне мистецтво, плетіння, театр. 7,5% респондентів відповіли, що вони знаходять усі необхідні їм матеріали, 45% – зовсім не відповіли на це запитання.

Останнім запитанням «Анкети користувача» було: «Де ви знаходите потрібний матеріал, якщо він відсутній у Бібліотеці?». Більшість респондентів – 77,5% відповіли, що через Інтернет; у шкільній бібліотеці – 15%; у домашній – 12,5%; у друзів – 2,5%. Незначний відсоток – 2,5% купують книги в книжкових магазинах.



Висновки

Під час дослідження виявлено, що у фонді Бібліотеки є значний масив книг із мистецтва – 19719 примірників, що складає 4,4% від загального книжкового фонду Бібліотеки. Переважна більшість книг знаходиться у відділі зберігання та реставрації фондів – 17235 примірників, або 87,4% від обсягу книг розділу 85 «Мистецтво». У відділах обслуговування знаходиться 2341 книга, що становить 11,9% від фонду книг із мистецтва, більша частина з яких розміщена в підсобному фонді відділу мистецтв.

Результати вивчення використання книг з окремих видів мистецтва свідчать, що більша частина досліджуваних книг є пасивною – 4568 книг, або 57,9%. Крім того 2183 книги, або 27,6% слабо використовувалися – видавалися від 1 до 4 разів. Зовсім незначна частина книг – 542 прим., або 6,9% використовувалася активно – десять і більше разів. Одна із причин – велика кількість дублетних примірників книг, які закуповувалися протягом 80–90-х років, і які з часом втратили актуальність. Деякі книги, що видавалися або закуповувалися за державними програмами, виділялися Бібліотеці в завеликій кількості. Незначна частина книг є непрофільними, розрахованими на спеціалістів музичної справи. Але основною причиною слабого використання фонду книг із мистецтва є недостатня популяризація фонду. За даними дослідження сумарна кількість книг, які знаходяться у відділах обслуговування у відкритому для читачів доступі, складає лише 824 книги, або 4,2% від усього фонду книг з мистецтва. Крім того, переважна більшість книг, які знаходяться в основному сховищі – 63%, не занесені до електронного каталогу. Це ускладнює розкриття фонду та унеможливує багатоаспектний оперативний пошук інформації про наявність книги у фонді Бібліотеки.

Разом із тим, незадоволений читацький попит пов'язаний також із нестачею нових книг із різних видів мистецтва, спричиною відсутністю фінансування на поповнення фонду новими надходженнями.

◆◆◆

Шляхи оптимізації використання фонду з мистецтва:

1. Формування оптимального за обсягами, змістом та відповідного інформаційним потребам користувачів фонду шляхом:
 - моніторингу наявного фонду та потреб користувачів;
 - систематичного поповнення новими надходженнями у відповідності з потребами користувачів;
 - очищення фонду від видань, що втратили актуальність, зайвих дублетних та фізично зношених.

2. Всебічна популяризація книг шляхом:
 - максимального розкриття фонду основного книгосховища;
 - збільшення кількості книг, які перебувають у відкритому для користувачів просторі;
 - розкриття фонду обов'язкового примірника, зокрема оформлення постійно діючих виставок нових надходжень, тематичних виставок у читальних залах тощо;
 - систематичне інформування користувачів про нові надходження.



Книги з мистецтва
у фонді Національної бібліотеки України для дітей:
їхній склад та використання
(аналітична довідка)

Укладач Н. М. Загоруйко
Редактор В. Я. Полисаєва
Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко

Комп'ютерна верстка Н. В. Ярчак
Підписано до друку 01.02.16 р.
Зам. № 3. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач:
НБУ для дітей
вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел./факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua

Національна бібліотека України для дітей
03190, Київ-190, вул. Баумана, 60.
Тел.: (044) 443-26-31
Факс: (044) 400-65-87
www.chl.kiev.ua
E-mail: library@chl.kiev.ua